

Nr 185

Av fru Segerstedt-Wiberg m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till handelshögskolan i Göteborg.

I

1955 års universitetsutredning har i sitt just framlagda betänkande Universitet och högskolor i 1960-talets samhälle med riktlinjer och förslag till utbyggnad (SOU 1959: 45) även behandlat utbildningen för civilekonomexamen i vårt land.

Utredningen har därvid först gjort en prognos för behovet av civilekonomer under 1960-talet och jämfört denna med existerande utbildningsmöjligheter. Utredningen finner därvid på grundval av ingående analyser, att cirka 700 studenter per år bör intagas vid högskolor och universitet för utbildning för civilekonomexamen, medan intagningskapaciteten vid de båda existerande handelshögskolorna i Stockholm respektive Göteborg för närvarande endast är cirka 350. En fördubbling av intagningskapaciteten måste sålunda äga rum. (Betänkandet, s. 82, 84–86 och 123.) Det nämnes även, att man med nuvarande intagningskapacitet måste avvisa en stor del av de inträdesökande. I Göteborg avvisas sålunda årligen $\frac{2}{3}$ av de sökande.

Utredningen återger i detta sammanhang mycket belysande uppgifter om den utveckling, som lett till angivna förhållande. Sålunda har nettoantalet inskrivna vid de humanistiska fakulteterna nästan fyrdubblats under tiden efter andra världskrigets slut, medan antalet nybörjarplatser vid handelshögskolorna under samma tid legat praktiskt taget stilla. Därigenom har civilekonomutbildningen fått sin andel av tillströmningen till universitet och högskolor minskad till mindre än hälften under efterkrigstiden (Betänkandet, s. 318–319.)

Ur utredningen kan för övrigt utläsas, att även om man ökar intagningskapaciteten till det dubbla mot för närvarande kommer civilekonomernas relativa andel av akademikerna att minska under den närmaste tioårsperioden, vilket sammanhänger med de stora studentkullar, som nu skall påbörja sin akademiska utbildning. (Av en tabell på s. 156 i Betänkandet framgår, att andelen skulle sjunka från 8,0 till 7,3 procent.)

Det stora ej tillgodosedda behovet av civilekonomer i förening med de utbildningsproblem, som förorsakas av de starkt växande studentkullarna, gör att universitetsutredningen utförligt uppehåller sig vid möjligheterna att öka intagningskapaciteten för utbildning till civilekonomexamen, som man anser vara synnerligen angelägen (Betänkandet, s. 318.)

Utredningen har därvid i första hand granskat möjligheterna vid de båda existerande handelshögskolorna och funnit att vissa möjligheter föreligger. Vid handelshögskolan i Göteborg, som beröres av denna motion, anses det sålunda föreligga möjligheter att öka intagningarna med 50 procent, d. v. s. från nuvarande 110–120 per år till cirka 180, under förutsättning att anslag för ytterligare lärarpersonal ställes till förfogande. (Betänkandet, s. 343 och 348.)

Tillsammans med den möjliga ökningen vid handelshögskolan i Stockholm förslår detta dock ej för att täcka behovet, och utredningen har därför även granskat möjligheterna att införa utbildning för civilekonomexamen vid universiteten i Uppsala och Lund.

Utredningen kommer till slutsatsen, att alla de fyra nämnda möjligheterna att öka utbildningskapaciteten måste utnyttjas. Den konstaterar därvid, att bristen på kvalificerade lärare och forskare utgör en trång sektion. Utökningen måste ske successivt. Utredningen betonar detta i flera sammanhang, så t. ex. i följande ordalag:

Redan har utredningen understrukit, att utbildning för ekonomie studerande icke får sättas i gång i vare sig Uppsala eller Lund, innan fullgoda resurser för utbildningen står till förfogande. (Betänkandet, s. 354.)

Mot bakgrund av det mycket stora behovet av civilekonomer, bl. a. för statlig och kommunal tjänst, och de stora studentkullarna undersöker utredningen emellertid även möjligheterna att åstadkomma en snabb utökning av intagningarna. Den har därvid funnit, att detta bör vara möjligt att genomföra i Göteborg, där lokalerna i stort sett är dimensionerade för en intagning av cirka 180 studenter per år. Utredningen anför härvid följande:

Emellertid är det enligt universitetsutredningens mening nödvändigt att en kraftig ökning av intagningen till civilekonomutbildning snabbt kommer till stånd redan innan detaljutredningsarbetet för en permanent organisation hinner genomföras. Utredningen har därför fört ingående överläggningar med företrädare för styrelsen och lärarrådet vid handelshögskolan i Göteborg i syfte att utreda förutsättningarna för en provisorisk förstärkning av högskolans resurser, varigenom skulle möjliggöras att elevintagningen vid högskolan skulle kunna ökas redan höstterminen 1960. Det har under dessa överläggningar kunnat konstateras att möjligheter föreligger för en dylik provisorisk ökning av högskolans intagning. Förutsättningen är helt naturligt att högskolan tillföres förstärkta undervisningsresurser.

I skrivelse till högskolans styrelse den 19 oktober 1959 redovisar högskolans lärarråd den detaljutredning, som företagits i fråga om de ytterligare undervisningsresurser som erfordras för en ökning av högskolans elevintagning från 120 till 180 redan från och med hösten 1960.

Lärarrådet tillstyrker en snabb utökning av högskolans intagningskapacitet och förklarar sig berett att acceptera de därav följande försvårade villkoren för forskningen. Lärarrådet förutsätter emellertid härvid, att det nu endast rör sig om ett provisorium och att man vid en snabbt följande mera definitiv upprustning av handelshögskoleväsendet i synnerhet beaktar, att

en väsentlig upprustning av forskningsresurserna måste komma till stånd.

Lärarrådets beräkningar har visat, att den helt övervägande delen av den nödvändiga förstärkningen av antalet lärarkrafter vid en ökning av intagningen måste falla på det första läsåret, medan en mindre del hänförs till det andra året. För den tredje årskursen erfordras ingen ytterligare ökning av antalet lärarkrafter, vilket sammanhänger med att den mest lärarkrävande undervisningen, gruppundervisningen, i huvudsak är förlagd till de båda första läsåren. (Betänkandet, s. 360.)

Hela nettokostnadsökningen för den enligt lärarrådets beräkning erforderliga personalförstärkningen för det första året kan beräknas till 317 000 kronor. (Betänkandet, s. 361.)

Härtill bör fogas upplysningen, att denna beräkning bygger på förutsättningen, att handelshögskolan därjämte beviljas den ökning av sitt anslag, som intagits i handelshögskolans ordinarie förslag till stat och som uppgår till 83 000 kronor (med dubbelräkningar eliminerade).

Universitetsutredningen föreslår därefter,

att handelshögskolan i Göteborg ges de resurser som erfordras för att möjliggöra en ökning av intagningen från 120 till 180 redan höstterminen 1960. I avvaktan på resultaten av det utredningsarbete, som den här föreslagna kommittén skulle ha att utföra, måste den nu ifrågavarande förstärkningen av handelshögskolans i Göteborg undervisningsresurser bli av provisorisk karaktär. Denna förstärkning bör enligt utredningens mening få formen av ett förstärkningsanslag till högskolan, avsett att användas till årsarvoden för det erforderliga antalet universitetslektorer, forskarassistenter och assistenter. Från högskolans styrelses och lärarråds sida har man förklarat sig vara införstådd med en sådan ordning och endast understrukit, att tillfälliga anslag för ökat elevantal i den första årskursen självklart måste föranleda sådana anslag i fortsättningen, att de med hjälp av extraanslaget intagna eleverna också kan beredas en fullgod utbildning i andra och tredje årskurserna. (Betänkandet, s. 361.)

II

Såsom framgått av universitetsutredningens ovan refererade betänkande har utredningen framlagt ett förslag till en provisorisk förstärkning av resurserna vid handelshögskolan i Göteborg redan från läsåret 1960. Detta förslag framlades under hand för handelsministern innan betänkandet trycktes. Denne har emellertid icke ansett sig kunna upptaga förslaget i statsverkspropositionen 1960. Handelsministern anför därvid följande, sedan han refererat universitetsutredningens underhandsförslag:

Såsom universitetsutredningen framhållit råder det för närvarande brist på civilekonomer, och en ökning av utbildningskapaciteten är därför angelägen. I avvaktan på slutlig prövning av universitetsutredningens förslag torde likväl den ifrågasatta provisoriska förstärkningen av undervisningspersonalen vid handelshögskolan i Göteborg böra anstå. Ett ställningstagande till spørsmålet om en utbyggnad av högskolan kräver ytterligare över-

väganden, både när det gäller den lämpligaste organisationen över huvud taget av civilekonomutbildningen i vårt land och rörande relationerna mellan statens och Göteborgs stads ekonomiska medverkan i en utbyggnad av högskolan.

Vid detta förhållande anser jag mig ej heller böra tillstyrka bifall till förslagen om inrättande av ytterligare assistenttjänster, om utökning av tjänstgöringstiden för ett halvtidsanställt kanslibiträde och om särskild medelsanvisning för arvoden till vakter vid tentamensskrivningar. (Statsverkspropositionen 1960: Bil. 12, s. 244–245.)

Motionärerna finner det fullt naturligt, att handelsministern intagit denna ställning vid utarbetandet av statsverkspropositionen. När detta skedde förelåg visserligen utredningens underhandsförslag, men däremot icke utredningens fullständiga betänkande. Sedan detta nu avlämnats, kan därur utläsas, att de av handelsministern åberopade hindren för snabba åtgärder icke längre kan anses föreligga.

Det är visserligen sant, att utredningen förordar tillsättandet av en kommitté för ytterligare utredningar, men denna har såsom huvuduppgift

a) att »klarlägga de personella och lokalmässiga förutsättningarna för införande av utbildning för civilekonomexamen i Uppsala och Lund samt framlägga en plan för erforderliga personalförstärkningar och tillgodoseendet av behovet av institutionslokaler»,

b) att »utarbete förslag till examensstadga samt studie- och organisationsplaner för civilekonomutbildningen i Uppsala och Lund...» (Betänkandet, s. 358.)

Däremot har kommittén endast begränsande uppgifter med hänsyn till handelshögskolan i Göteborg. Universitetsutredningens förslag innebär ju här endast ett provisorium i syfte att åstadkomma snabba åtgärder. Kommittén föreslås få till uppgift att utarbete ett definitivt förslag till utbyggnad av handelshögskolan i Göteborg. Vidare skulle kommittén även utreda det organisatoriska förhållandet mellan handelshögskolan och universitetet. (Betänkandet, s. 359.) Det framgår sålunda av betänkandet, att kommittén icke förutsättes få några uppgifter, som på något sätt kan påverka frågan om den provisoriska uppbyggnadens lämplighet. Utredningen anför som underlag härför:

Utredningens förslag rörande en provisorisk förstärkning av resurserna vid handelshögskolan i Göteborg innebär icke något ställningstagande i fråga om t. ex. kostnadsramen för den mera permanenta förstärkning av högskolans forsknings- och utbildningsorganisation, som enligt utredningens mening bör företagas, sedan den i det föregående föreslagna kommittén framlagt sitt förslag. Utredningen anser sig allmänt kunna uttala, att Göteborgs-högskolans resurser för närvarande är otillräckliga även vid nuvarande undervisningsbelastning. I sina i elfte kapitlet redovisade överslagsmässiga beräkningar rörande kostnaderna för den i detta betänkande föreslagna utbyggnaden av de akademiska läroanstalterna har utredningen också för

civilekonomutbildningens del räknat med en högre kostnad per student än den som för närvarande gäller beträffande civilekonomutbildningen i Göteborg. (Betänkandet, s. 361–362.)

Sedan utredningen stödd av flertalet remissutlåtanden uttalat, att den nödvändiga utökningen av utbildningskapaciteten för civilekonomexamen i första hand bör tillgodoses genom en utrustning i Göteborg, och sedan den konstaterat, att en provisorisk förstärkning icke på något sätt kan förhindra lämpliga åtgärder i framtiden utan endast innebär snabbare resultat, är det tydligt, att den föreslagna kommittén icke kan utgöra något hinder för snabba åtgärder.

Handelsministern nämner även, att förhållandet mellan statens och Göteborgs stads ekonomiska medverkan i en utbyggnad av högskolan bör utredas. Utredningen berör även denna fråga i sitt betänkande:

... avtal beträffande handelshögskolan i Göteborg är träffat den 9 december 1952 mellan staten, Göteborgs stad och högskolans styrelse. Avtalet innebär, att den för högskolans verksamhet efter ianspråktagande av högskolans disponibla egna medel erforderliga anslagssumman enligt vissa grunder delas mellan staten och staden, varvid dock stadens bidrag är maximerat till visst, i avtalet angivet belopp. Kungl. Maj:t fastställer även här högskolans grundstadgar och tillsätter ordförande och ytterligare en ledamot av styrelsen. Genom avtalets konstruktion torde i detta fall, eftersom Göteborgs stads anslag redan nu uppgår till det i avtalet fixerade maximibeloppet, beslut om ökning av högskolans intagningskapacitet i princip kunna fattas av statsmakterna och högskolans styrelse utan ändringar i själva avtalet. (Betänkandet, s. 349.)

Motionärerna har emellertid under hand inhämtat, att en utbyggnad av handelshögskolan i Göteborg även kräver vissa ändringar av de disponerade byggnaderna, vilket ej berörts av universitetsutredningen. Det synes motionärerna naturligt, att man i fråga om dessa kostnader, som ej beröres av nuvarande avtal, upptar förhandlingar med Göteborgs stad rörande fördelningen, men det bör finnas god tid för sådana förhandlingar nu. Att de icke kunde äga rum före statsverkspropositionens utarbetande synes klart.

Med fullt instämmande i handelsministerns motiv för att icke upptaga underhandsförslaget i statsverkspropositionen konstaterar motionärerna nu, att några hinder icke längre föreligger att upptaga förslaget till behandling.

III

Motionärerna vill utöver de återgivna citaten ur universitetsutredningens betänkande anföra följande ytterligare synpunkter såsom stöd för sitt förslag.

Det måste anses stridande mot principerna för vår högre undervisning, att kompetenta sökande skall avvisas i den omfattning som för närvarande

sker vid handelshögskolorna. Om icke snabba åtgärder vidtages, kommer denna relation att ytterligare försämrans under de kommande åren.

Det kan icke heller vara samhällsekonomiskt rationellt att leda in de utbildningssökande på de humanistiska utbildningslinjerna på universiteten med risk för överkapacitet i förhållande till efterfrågan, medan man samtidigt spärrar intagningen till linjer, där det föreligger ett stort och påtagligt behov av ökad intagning.

Det är dessutom tydligt, att man genom en sådan åtgärd icke skulle kunna åstadkomma någon statsfinansiell besparing. Kostnaderna för utbildningen uppkommer oavsett om man ökar intagningen vid handelshögskolan i Göteborg eller om man dirigerar in de sökande på andra utbildningslinjer. I detta sammanhang är det av intresse att konstatera, att universitetsutredningen funnit, att kostnaderna per student och år vid handelshögskolan i Göteborg uppgår till 1 931 kronor, medan normalkostnaderna vid de humanistiska fakulteterna uppgår till 2 400 kronor. (Betänkandet, s. 421.) Även om detta, såsom utredningen framhåller, är ett resultat av att erforderlig upprustning av handelshögskolan i Göteborg ej tidigare kommit till stånd framgår det, att det till och med kan medföra en kostnadsökning för staten att stänga denna möjlighet till utökning.

Slutligen vill motionärerna även framhålla, att denna fråga är av betydelse för den utbildning i företagsekonomi, som numera sker vid universitetet i Göteborg. När universitetet upptog ämnet företagsekonomi som undervisnings- och examensämne, anmodades en av handelshögskolans professorer i företagsekonomi att organisera och leda universitetets undervisning i ämnet och förordnades av universitetskanslern som examinator. Examinationen skall enligt examensstadgan omfatta dels en gång om året en halvterminkurs, som är obligatorisk för pol. mag.- och jur. kand.-examina, dels kurser för ett och flera betyg i fil. pol. mag.-, fil. kand.- och fil. mag.-examina och eventuellt även lic.-examen och disputation. Därvid förutsattes från början att det skulle vara möjligt att åtminstone för den obligatoriska halvterminkursen anskaffa särskilda lärarkrafter utanför handelshögskolan. Det visade sig emellertid snart att så ej kunde ske, då det var fråga om en ganska omfattande tjänstgöring under en relativ kort del av året. Därför löstes frågan tills vidare så, att flera av handelshögskolans lärare åtog sig att på sin fritid genomföra även universitetets undervisning och examination, ehuru ifrågavarande lärare redan vid handelshögskolan var mer än normalt belastade och ehuru undervisning och examination vid de båda läroanstalterna sker efter olika riktlinjer och stadgar. Detta var tänkt som en nödfallslösning för första året (1958-1959). När sedan den begärda förstärkningen av handelshögskolans lärarkår ej kom till stånd, bibehölls denna lösning även under 1959-1960, men det ligger i sakens natur att så icke gärna kan ske under ett tredje år.

IV

I anslutning till vad ovan sagts återger motionärerna nedan sitt detaljerade förslag till en upprustning av handelshögskolan i Göteborg, vilken skulle göra det möjligt för denna att utöka sin intagning med 50 procent från hösten 1960.

A. Det i handelshögskolans petita för budgetåret 1960/61 upptagna förslaget (med dubbelräkning i förhållande till universitetsutredningens förslag eliminerad).

Avlöningar:	Ökning
1. 1 assistent i företagsekonomi (regl. befordringsgång) 17 136	
2. Heltidsanställande av ett halvtidsanställt kanslibiträde	
Ae 7	4 764
3. Arvoden till vakter vid tentamensskrivningar	5 000
4. Höjning av arvodet till huvudläraren i spanska språket	492
5. Löneklassuppflyttningar	2 682
6. Rörligt tillägg	17 707
7. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter	7 800
8. Avrundning	19
	55 600
 Omkostnader:	
9. Biblioteket	13 000
 Övrigt:	
10. Materiel för institutionerna	9 000
11. Engångsbelopp för traktaments- och flyttningskostnader	4 935
	13 935
	Summa utgifter 82 535

B. Universitetsutredningens förslag om ett provisoriskt förstärkningsanslag därutöver

317 000
 Totalt 399 535
 (Avrundat 400 000)

Universitetsutredningens förslag om provisoriskt förstärkningsanslag avser följande befattningar under första året:

- 6 universitetslektorer
- 1 tilläggsarvode för bitr. lärare
- 4 forskarassistenter
- 3 assistenter
- 1 skrivbiträde

En docentbefattning kan samtidigt indragas under första året av utvidgningen.

Med stöd av ovanstående hemställer vi,

att riksdagen ville besluta ställa till Kungl. Maj:ts förfogande erforderligt belopp för utökning av det för handelshögskolan i Göteborg under tionde huvudtiteln upptagna anslaget i syfte att möjliggöra en omedelbar utökning av intagningskapaciteten vid handelshögskolan med 50 procent.

Stockholm den 25 januari 1960

Ingrid Segerstedt-Wiberg

Einar Dahl

Lisa Mattson
